

Det glömda

Sverige

En rapport med liberala förslag för det glömda Sverige
fastställd av landsmötet 2021

Inledning

DET GLÖMDA SVERIGE

Vi liberaler menar att varje individ har lika rätt till ett värdigt liv, oavsett förutsättningar, förmågor eller bakgrund. Liberalers kamp för demokrati, mänskliga rättigheter, välfärd med valfrihet och rivande av fördomsfulla hinder har gjort Sverige till ett rikt och humant land. På många sätt är Sverige ett land där människor har möjligheter att leva ett gott liv, så som de själva önskar.

Men i Sverige finns människor som mitt i vår välfärd lever i ofärd. Människor som kommit i skymundan och som har berättigade krav på mer stöd från samhället men som inte får det. Trots att de behöver vårt engagemang mer än de flesta. De utgör det glömda Sverige.

Solidaritet mellan människor har varit en av de grundläggande förutsättningarna för det moderna välfärds-samhällets framväxt. Tanken att de med bättre förutsättningar i livet skall dela med sig till de som inte ännu har nått samma framgång har varit bärande för de politiska krafter som satt i gång och genomfört det fattiga ståndssamhällets förvandling till ett rikare och rättvisare samhälle.

De människor som lever i det glömda Sverige idag är oftast inte med när beslut fattas och resurser fördelas. Deras behov varierar. Varje grupp är liten och därför väger deras röster inte så tungt på valdagen. Ofta har de svårt att göra sig hörda i den politiska debatten och deras organisering är svag.

Liberalers uppgift har alltid varit att föra även dessa individers talan. På 1930-talet engagerade sig liberaler för de folkgrupper som hade mycket besvärliga förhållanden men vars behov trots detta inte beaktades i det politiska arbetet. De grupper som då hörde till vad Bertil Ohlin kallade det glömda Sverige var bl.a. lantarbetare, småjordbrukare och hemmets kvinnliga arbetare – hembiträden likaväl som husmödrar och hemmadöttrar.

I dag är uppgiften densamma även om det i stor utsträckning är andra grupper det nu handlar om, som hemlösa, psykiskt sjuka, våldsutsatta kvinnor och barn, anhöriga drabbade av det dödliga våldet, barn på institution, missbrukare och deras anhöriga, offer för människohandel, fattiga barn och ofrivilligt ensamma.

Den fördelnings- och socialpolitiska debatten förs ibland som om de flesta lever i utsatthet. Det kan lätt leda till att de som verkligen behöver samhällets stöd allra mest, osynliggörs och prioriteras bort. Detta är en utmaning för socialpolitiken. Den måste förmå angripa välfärdssamhällets värsta skamfläckar. Dess utformning måste i högre grad än i dag styras av hänsyn till de människor som är mest utsatta och i mindre grad av kort-siktig valtaktik. Det ställer särskilt höga krav på engagemang och inlevelseförmåga hos politiska beslutsfattare på alla nivåer.

Utgångspunkten för den liberala socialpolitiken som möjliggörare är att varje människa ska kunna leva ett självständigt liv i frihet utan myndigheters inblandning och utbildning, arbete och egen försörjning är vägen dit. Det liberala samhället tror på människans förmåga och kraft och tar aldrig över där egen förmåga finns, men är generös med att ge stöd för att den enskildes förmågor ska utvecklas. Därför krävs en sakpolitik som ger förutsättningar för alla att klara skolan, som förenklar för människor att hitta anställning eller starta eget

företag och möjliggör för alla att ha råd till eget hem. För det krävs en resursskapande ekonomisk politik som hållbart ger ökat utrymme för socialpolitiskt reformarbete.

Ibland är omständigheterna i livet sådana att vi behöver mer stöd för att klara en utbildning eller upprätthålla en anställning. Kortvariga livskriser kan orsaka långvarigt lidande och utanförskap om inte rätt insats sätts in snabbt. Ingen väljer sin egen uppväxt, där skillnader i möjligheter grundläggs tidigt om inte rätt stöd ges tidigt. Den som inte har förmågan att för stunden eller på grund av funktionsnedsättning klara ett arbete, ska ändå kunna känna meningsfullhet och bidra på sina egna villkor. I Liberalernas Sverige tillåts ingen människa falla ner i ett sådant armod att livet blir ovärdigt.

Detta program bygger på ett arbete som har letts av Stockholms socialborgarråd Jan Jönsson, tillsammans med socialrotelns utredare Marcus Wählberg, Erica Närlinge och David Ekstrand, i samarbete med Region Skånes utredare Amir Jawad. En referensgrupp bestående av förtroendevalda liberaler från olika delar av landet har haft som särskilt uppdrag att ge sina synpunkter på slutförslaget. Referensgruppen har bestått av Stefan Krstic, Sandra Pileman, Eva Julin Dombrowe, Willhelm Sundman, Lina Nordquist, Barbro Westerholm, Bengt Eliasson, Ingeborg Wiksten, Nicke Grahn, Lovisa Aldrin, Gilbert Tribo och Helene Åkerlind. Förslag och underlag till detta program har samlats in under arbetets gång från liberaler i Sveriges alla kommuner och regioner. Partistyrelsen har behandlat förslaget och lagt fram det till 2021 års landsmöte, som fastställde det slutliga programmet.

I detta program visar vi hur politiken ska prioritera att öka friheten där friheten är som mest begränsad. Politiken ska förbättra varje individs livschanser genom att utjämna de förutsättningar som befinner sig bortom den enskildes kontroll. Utifrån liberala idéer tar vi strid för varje människas frihet att forma sitt eget liv utan att förtrötts. För oss liberaler ska Sverige vara ett möjligheternas land för alla.

Det glömda Sverige

En rapport med liberala förslag för det glömda Sverige fastställd av landsmötet 2021

Mars 2022

www.liberalerna.se

info@liberalerna.se

1. Hemlöshet

En ytterdörr att stänga om sig. En bostad som man vet att man inte kan bli utkastad från när som helst. Ingen ska behöva leva utan den grundläggande tryggheten i en egen bostad.

Hemlöshet är i grunden en fråga om tillgången på bostäder i samhället. Finns det för få, rimligt prissatta bostäder så kommer personer med låga inkomster inte att hitta bostäder. Det finns också människor som på grund av till exempel sjukdom behöver hjälp för att kunna klarar av att leva på ett sätt som fungerar i ett flerbostadshus. Vi liberaler anser att rätten till en bostad är en av de grundläggande rättigheterna i vårt välfärdssamhälle.

Hemlöshet drabbar särskilt hårt barn till den som saknar bostad. I Sverige finns totalt 15 000 hemlösa barn som inte får uppleva den trygghet det innebära att ha ett hem att gå till eller den framtidsutsikt det innebära att ha ett bord att göra sina läxor vid. Även i barnkonventionen artikel 27, punkt 3 framgår att Sverige har en skyldighet att hjälpa barn ur hemlöshet.

Därför kan hemlöshet och bostadslöshet inte vara en fråga för enbart socialtjänsten och kommunerna. Vi behöver ett nationellt ansvar för att säkerställa att alla kan få tag på en dräglig bostad som man har råd med. I Finland har man på 30 år byggt upp ett bestånd av lägenheter som via en stiftelse hyrs ut till personer, ofta via kommunerna, som har sociala och ekonomiska behov. Vi behöver en liknande lösning i Sverige.

När det gäller vägen ut ur hemlöshet har svensk socialtjänst ofta arbetat i enlighet med den så kallade trappstegsmodellen, där den enskilde får ett mer stadigvarande boende i takt med att man hanterar sitt missbruk. Toleransen för återfall är ofta låg.

Internationell forskning ger dock ett starkt stöd för modellen Bostad först, där personer i hemlöshet får tillgång till en bostad utan krav på drogfrihet, och utifrån den stabilitet som en bostad ger kan ta tag i sina problem. Det kräver dock tillgång till lägenhet och stödresurser i boendet.

Primärvårdens ansvar gentemot bland annat personer som är hemlösa behöver tydliggöras genom ett lokalområdesuppdrag för hälsofrämjande och förebyggande arbete i lokalsamhället. Det kan bland annat handla om samverkan med socialtjänst, psykiatri eller polisen.

Policyförslag:

1. Statligt ansvar för hemlösheten och en nationell hemlöshetsstrategi. En ny regering ska återinföra nationell plan mot hemlöshet. Staten bör ta ett ökat ansvar för att finansiera bostäder för hem- och bostadslösa med ett tydligt fokus på barn.

2. Bostadsgaranti. På sikt vill vi ha en bostadsgaranti. Den som har varit aktuell hos socialtjänsten på grund av hemlöshet under en längre tid och löper risk att fastna i hemlöshet ska ha rätt att få en bostad via det offentliga.

1.1 AKUT HEMLÖSHET

Den verkligt akuta hemlösheten där personer sover under bar himmel handlar ofta om individer som har många olika problem. Man kan till exempel ha missbrukssjukdom, råkat illa ut med myndigheter tidigare, psykiatriska tillstånd, våldsutsatthet och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Ofta har man också svårt att möta upp den byråkrati som faktiskt ofta krävs idag för att visa att man har rätt till stöd. Samhället måste börja möta dessa individer på ett sätt som de faktiskt kan ta emot om vi vill att de ska få hjälp.

Det måste finnas uppsökande socialsekreterare, sjuksköterskor och läkare på akutboenden, vid frivilligverksamheter, missbruksakuter, vid centrala kommunikationspunkter och i andra miljöer där akut hemlösa vistas. Dessa ska kunna bedriva viss verksamhet på plats och för att kunna göra bedömningar om människor behöver hjälp genom tvångsvård under en period om de inte själva inser att de behöver hjälp.

Policyförslag:

3. Bostad först. Personer som lever i missbruk och hemlöshet måste först få en bostad och sedan hjälp och behandling när bostadssituationen stabiliserats. Det måste bli lag att socialtjänsten som huvudregel ska utgå från Bostad först.

4. Tak över huvudet-garanti. Ingen, som inte själv kan ordna en plats att övernatta på, ska sova på gatan. Det måste vara tydligt att socialtjänstlagen ger den garantin till alla. Tillfälliga boenden för tak över huvudet måste också vara trygga. Även under akuta övernattnings bör den enskilde kunna stänga dörren om sig.

5. Socialtjänsten och sjukvården på plats där de akut hemlösa är. Där personer i akut hemlöshet vistas ska personal från socialtjänsten och sjukvården möta upp för att ge hjälp direkt. Det behöver finnas ett särskilt uppsökande arbete mot hemlösa äldre.

6. Case managers och ombud för alla i akut hemlöshet. Personer i akut hemlöshet ska inte slussas runt mellan myndigheter. De behöver en sammanhållen vårdsamordnare, "case manager", som håller ihop vård, praktiskt stöd och behandling. Personer som lever i akut hemlöshet ska också ha rätt till ett personligt ombud som hjälper till i kontakten med myndigheter, på samma sätt som för personer med psykisk funktionsnedsättning.

1.2 VÅLDSUTSATTHET

Att bli driven från sitt hem på grund av våldsutsatthet är framför allt en verklighet för ett stort antal kvinnor och barn som utsätts av de män de lever med. Även andra grupper kan behöva fly våld och hot om våld i hemmet och för dessa ska samhället finnas där och erbjuda en trygg bostad.

Kvinnor och barn, som utgör majoriteten av de som behöver fly sin våldsutövare och bosätta sig på nytt okänt ställe, måste kunna få en ny fast bostad. Kommuner behöver få en skyldighet att tillhandahålla förturer och att samordna behoven med andra kommuner.

Skulder blockerar normalt en person från ett hyreskontrakt. Ekonomiskt våld är mycket vanligt i våldsrelationer. För den som behöver fly så behövs möjlighet till kvinnofridsborgen eller -lån så att ekonomisk utsatthet inte blir ett hinder för ett liv fritt från våld.

Den som blivit utsatt för våld i nära relation känner ofta stor skam och är psykiskt nedbruten och mycket rädd för sin förövare. Det behövs sammanhållet stöd från polis, åklagare, vård och socialtjänst och övriga myndigheter för att skapa trygghet för en kvinna att anmäla, lämna och kunna återhämta sig. Myndigheterna behöver så långt som möjligt samordna sina verksamheter i gemensamma lokaler.

Policyförslag:

7. Våldsutövare i hemmet ska vräkas. Den som döms för att ha slagit sin sambo eller sina barn ska kunna förlora rätten till sin del av den gemensamma bostaden.

8. Våldsutsatta i hemmet ska ha förtur till bostäder. De som måste fly från sitt hem, och inte kan ordna en fast bostad på egen hand, har inte tid att vänta i bostadskön. Skulder ska inte vara ett hinder för ett liv fritt från våld.

9. Våldsutsatta ska ha rätt till basbehov och vård. Våldsutsatta ska ha rätt till praktiskt stöd att hantera myndighetskontakter, men också till vård och behandling för fysiska och psykiska skador.

10. Inför Lex Lotta-hus. Att få hjälp från myndigheterna under ett och samma tak, och inte behöva upprepa sin berättelse, skapar trygghet och tillit.

2. Psykiatri

Psykisk ohälsa är en av Sveriges största utmaningar och psykiska diagnoser är idag den vanligaste orsaken till sjukskrivning. Hjälp vid psykisk ohälsa ska finnas snabbt och nära.

Trots detta är det alltför många människor med psykisk ohälsa som inte får den hjälp de behöver i tid. Många upplever också att de inte vågar kontakta vården på grund av medias rapportering om att den är så hårt belastad. Det behöver synliggöras i primärvårdens grunduppdrag att primärvården ansvarar för hälso- och sjukvård avseende både fysisk och psykisk ohälsa.

Den psykiska ohälsan växer, särskilt bland unga personer i skolåldern. Unga med psykisk ohälsa måste fångas upp och få hjälp i tid. Att stärka både den fysiska och psykiska hälsan är centralt för barns välmående och förmåga att tillgodogöra sig kunskap. Barns och ungdomars rätt till vård ska stärkas genom att barn och unga ska kunna söka vård utan föräldrars vetskap.

Trots att Sverige även har en nollvision för suicid så har självmorden bland barn och unga inte minskat alls de senaste 20 åren. Suicid är en del av det glömda Sverige som behöver lyftas fram i debatten för att påskynda utvecklingen av diagnostisering, metodutveckling och inte minst resurser för att få till ett kraftigt trendbrott. I trafiken jobbas det aktivt för att nå målet ”nolltolerans”. Låt oss få samma ambition inom området suicid.

Hälso- och sjukvården i hela landet måste även ha tillgång till särskild kompetens eller verksamhet för att ta emot de flickor och kvinnor som utsatts för olika typer av våld och är i behov av vård, behandling samt psykosocialt stöd. Våldtäkt inom relationer, könsstympning, öppningsoperationer och förföljelse kopplad till hederskulturer skapar oerhörda trauman som kräver speciell kunskap och kompetens hos den myndighet som hjälper och stöttar dessa utsatta flickor och kvinnor.

Mer psykiatrisk vård ska kunna flytta hem. Lättanvända e-besök till första linjens psykiatri, samtalsbehandlingar, neurologisk vård och andra specialiteter ger patientmakt och mer jämlik vård över landet. Utrymmet för fastläkarsystem inom psykiatrin, där läkarkontakterna ofta är långvariga, behöver öka.

2.1 VUXNA

Policyförslag:

11. Inrätta psykiatriambulanser för att fånga upp akuta behov hos fler individer. Runt om i de olika regionerna har psykiatriambulanser införts och gett lyckade resultat. Fler regioner bör därför införa psykiatriambulanser för att fånga upp de mest akuta behoven.

12. Primärvården bör ansvara för patienter med mildare psykisk ohälsa. Primärvården ska rustas upp och stärkas med fler kompetenser. Vidare behöver primärvården ges de allra bästa förutsättningarna för att genomföra förflyttningen till en god och nära vård.

13. Stärk insatserna för personer med allvarligt samlarsyndrom. Närmare 200 000 personer i Sverige kan lida av samlarsyndrom. Samlarsyndrom skapar stort mänskligt lidande då de drabbade inte kan leva ett värdigt liv i sin bostad, och i förlängningen ofta blir vräkta. Socialtjänsten och psykiatrin måste tillsammans ge de drabbade hjälp utifrån evidensbaserade metoder.

2.2 BARN

Policyförslag:

14. Psykiatrin behöver finnas närmare barn och unga. Socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatrin bör i högre utsträckning flytta ut sina resurser till skolorna där barnen befinner sig i syfte att kunna erbjuda snabbare och tillgängligare vård.

15. Det är viktigt att socialtjänsten, eller den myndighet som möter barnet, har kunskaper om barns olika verkligheter och utsattheter. Barn som direkt eller indirekt utsätts för våld, könsstympning, riskerar att tvingas in i barnäktenskap eller utsatts för sexuella övergrepp bär alla olika typer av trauman. För att möta dem krävs stor detaljkunskap och utbildning hos den som möter barn.

16. Samordna över huvudmannagränserna för en bättre vårdkedja. Stärk samordningen över kommun- och regiongränser för mer specialiserade vårdplatser vid exempelvis svår NPF-problematik.

17. Stärk barn och ungas möjligheter till att söka vård på egen hand. En förälder ska inte kunna fördröja vårdens insatser. Lagstiftningen måste ändras från föräldraperspektiv till att ha barnets behov i fokus.

2.3 SUICID

Policyförslag:

18. Inrätta ett nytt nationell handlingsprogram för suicidprevention. Det nationella suicidpreventiva handlingsprogrammet ska uppdateras, med tydliga, uppföljningsbara samt tidsatta målsättningar.

19. Stärk kunskapen om suicid för att motverka detsamma. Ta fram förslag på ett nationellt regelverk som säkerställer att händelseanalyser alltid genomförs vid självmord samt hur dessa ska göras för att skapa suicidpreventivt lärande.

20. Förtydliga skolans uppdrag att främja elevers hälsa och välbefinnande genom att se över läroplanen för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Undervisningen om psykisk hälsa och kunskap i att hantera livets svårigheter bör då bli ett uppdrag till kuratorer och elevhälsan.

21. Stärk beredskapen och säkerställ kompetensförsörjningen för att möta trauma. Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) är en faktor som spelar roll i suicid samt suicidprevention. Därför behöver antalet traumautbildade psykologer i landet öka för att säkerställa att vårdens beredskap är hög för att möta individernas behov av vård. Detta kan vara särskilt viktigt för nyanlända som kommit till Sverige från krigshärjade områden.

2.4 TRAUMA PÅ GRUND AV VÅLDSUTSATTHET

Policyförslag:

22. Vården måste ha rätt kunskap för att möta våldsutsatta flickor och kvinnor. Mindre regioner ska ha en skyldighet att samverka med regioner som har tillgång till denna typ av specialistmottagningar så att alla invånare, oavsett om de bor i storstad eller glesbygd, ges tillgång till denna vårdnivå utifrån behov.

23. Uppföljningen av hälso- och sjukvårdens arbete med våldsutsatta samt kvinnor och flickor behöver stärkas. Det krävs specifika KVÅ-koder (åtgärds-koder) för inrapportering av uppgifter till patientregistret och medicinska födelseregistret om hälso- och sjukvårdens förebyggande arbete mot alla typer av fysiskt våld, exempelvis könsstympning och s.k. öppningsoperation efter könsstympning. Våldsutsatta ska inte behöva upprepa sin historik.

3. Rättspsykiatri

Rättspsykiatri – skärningspunkten mellan kriminalpolitik och psykiatri – är ett område som få pratar om. Rättspsykiatri är en sluten värld som få har kunskap och insyn i och patienterna och deras anhöriga kommer sällan till tals.

Nästan 95 procent av personer som döms till rättspsykiatrisk vård har undergått psykiatrisk vård tidigare. En majoritet av patienterna inom rättspsykiatri har en dokumenterad historia av missbruk. Samtidigt ökar antalet människor som varje år döms till rättspsykiatrisk vård. Detta är en indikation på att samhället och hälso- och sjukvården behöver göra mer för den här gruppen. I takt med att psykiatriska slutenvårdsplatser försvunnit har det blivit allt svårare att bli inlagd i psykiatrisk slutenvård. Många personer känner att rättspsykiatri är deras enda chans att få hjälp.

Idag anses 9,5 procent av patienterna i rättspsykiatri vara färdigbehandlade och redo att skrivas ut. Trots det är de kvar i den rättspsykiatriska vården. För att rätten ska skriva ut en person måste de visa att de har boende och sysselsättning.

Ansvar för att tillhandahålla bostad ligger på patientens hemkommun, ett ansvar som kommuner ibland inte tar, med stora konsekvenser för den enskilde. Vi vill att det ska finnas en tydlig tidsfrist när kostnadsansvaret för färdigbehandlade patienter övergår till kommunerna. Ingen ska behöva sitta frihetsberövad i rättspsykiatri längre än vad samma brott skulle ge i fängelsestraff.

Enligt en mätning 2015 var den aktiva vård- och behandlingstiden i rättspsykiatri 25 minuter per vecka. Vi vill att det ska tas fram en vårdgaranti för hur mycket aktiv vård och behandling en patient i rättspsykiatri har rätt till.

Policyförslag:

24. Tydligare reglering av medicinering och tvång för läkemedelsgenomgångar. Det bör skyndsamt tas fram nationella riktlinjer för läkemedelsbehandling inom rättspsykiatri och den psykiatriska tvångsvården, med utgångspunkt i de riktlinjer som redan finns för allmänpsykiatri.

25. Självvald inläggning inom psykiatri. Möjlighet till självvald inläggning inom psykiatri, där patienten själv bestämmer över sina in- och utskrivningar, ska erbjudas i hela landet. Målet är att förebygga brottslighet och kunna hjälpa personer på ett så tidigt stadium som möjligt.

26. Högre krav på kommunerna i utskrivningsprocessen. Ingen ska tvingas kvar i vård på grund av att kommunen inte kan ordna boende.

27. Inför vårdgaranti i rättspsykiatri. Vårdgarantin måste tas fram för att främja bättre och effektivare behandlingsresultat för den enskilde individen.

4. Samsjuklighet psykisk sjukdom/missbruk

Personer som lider av flera sjukdomar samtidigt har ofta mångdubbla problem eftersom de bOLLAS runt mellan olika avdelningar och instanser. För de personer som lider av kombinationen psykisk ohälsa eller psykisk sjukdom och missbruk är det vanligt att fastna i limbo där man inte kan få hjälp med det ena förrän man blivit frisk från det andra. Så får det inte fortsätta att vara. Idag är ansvaret för missbruksvården delat mellan kommunerna och regionen. Det leder till att sjuka människor hela tiden hamnar mellan stolarna.

Patientsekretessen är central för att skydda integriteten, men samverkansformer och dokumentationssystem måste vara anpassade för patienter som behöver vård från flera olika professioner och huvudmän.

Policyförslag:

28. Missbruk är en sjukdom och missbrukare ska få behandling. Stärk arbetet med läkemedels-assisterad behandling i hela landet. Överdoshävande läkemedel såsom naloxon räddar liv vid opioidöverdoser och ska finnas överallt där det kan rädda liv, till exempel hos poliser och ordningsvakter. Inrätta sprututbytes-mottagningar i hela landet.

29. Hjälp på ett ställe. Personer som lider av flera samtidiga sjukdomar och problem behöver ett ställe att gå till, där sjukvården och socialtjänst finns samlade i multiprofessionella team.

30. Sjukvården ska ha ansvar för all behandling av missbruk. Regionen ska ansvara för behandling, men socialtjänsten ska ge information och stöd till boende, sysselsättning och hjälp att utveckla egna resurser.

31. Haldygnsbehandling med både sjukvård och socialt stöd. Det behövs behandlingshem som kan erbjuda integrerad heldygnsvård och behandling för personer som lider av psykiatriska tillstånd och missbruk.

5. Anhöriga

Nästan var femte vuxen vårdar eller stödjer en närstående. Merparten är kvinnor. Uppskattningsvis 140 000 personer behöver gå ned i arbetstid eller säga upp sig för att kunna vårda sin närstående. Det samhällskontrakt som den socialliberala välfärdsstaten är byggd på utgår ifrån att anhörigas relationer till varandra, och den omsorg de ger varandra, är grundade i ömsesidig kärlek – inte nödvändighet och tvång. Att ge och ta emot stöd av en anhörig ska vara frivilligt. Anhörigas insatser ska inte utgöra en ursäkt för samhället att inte hjälpa. Det gäller särskilt när den närstående har behov av omfattande stöd. Liberaler har länge talat om att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt att leva som andra – samma rätt till arbete, umgänge och fritid. Det gäller också deras anhöriga.

Det finns också andra kategorier av anhöriga, som är i behov av samhällets stöd men som inte uppmärksammas tillräckligt. När personer fallit offer för dödligt våld har samhället alltför ofta misslyckats med att fånga upp de anhörigas behov.

Barns behov, i de fall där föräldrar behöver hjälp från samhället, har gradvis uppmärksammas mera. Fortfarande återstår dock mycket att göra för att säkerställa att barn vars föräldrar behöver stöd själva får den hjälp de behöver.

När en närstående blivit dödad befinner sig anhöriga ofta i chock. När personer faller offer för dödligt våld ska regionen och socialtjänsten vara skyldig att direkt identifiera närståendekrets och aktivt rikta erbjudande om stöd, såväl i omedelbar anslutning till dödsfallet som vid senare uppföljning. Socialtjänsten måste ha beredskap att identifiera behov av praktiskt stöd i vardagen.

Samma digitala lösningar som säkerställer att en persons identitet inte utnyttjas eller kapas, riskerar också att göra det svårt för anhöriga att vårda sina närståendes angelägenheter. Det gäller även personer vars närstående gått bort, och som mitt i sorgearbetet också måste sköta en mängd praktiska bestyr.

Barn kan vara anhöriga till föräldrar som behöver hjälp och stöd på olika sätt och av olika skäl, oavsett om det handlar om missbruk, psykisk ohälsa eller olika former av funktionsnedsättningar. Oavsett vilken situation som föräldern befinner sig i ska ett barn aldrig behöva bli sin förälders vårdare. Och samhället ska så långt som möjligt finnas som ett stöd, så att föräldrarnas problem inte påverkar barnets framtid.

Policyförslag:

32. Anhöriga ska inte behöva vara det offentligas samverkanscentral. Anhöriga spelar i alldeles för stor utsträckning rollen som samordnare för sina närståendes insatser. Det offentliga måste ta ett större ansvar för att hålla samman vården och omsorgen, bland annat genom samordnade individuella planer.

5.1 ANHÖRIGA TILL PERSONER UTSATTA FÖR DÖDLIGT VÅLD

Policyförslag:

33. Ge praktiskt stöd till anhöriga till våldsdödade. Det kan röra sig om saker som hjälp med att betala räkningar, passa barn eller handla mat, för att få vardagen att fungera medan den drabbade anhöriga återhämtar sig.

34. Anhöriga ska inte behöva kämpa för att få ut sitt skadestånd. Staten ska ta ansvar för att betala ut skadestånd till drabbade, och sedan driva in det gentemot den dömda, detta är särskilt viktigt när det gäller barn, som har mycket svårt att få ut skadestånd av sina föräldrar.

5.2 ANHÖRIGVÅRDARE

Policyförslag:

35. Man ska kunna ta hand om sina närstående i det digitala samhället. Förutsättningarna för anhöriga att hjälpa sina närstående i det digitala samhället bör utredas.

36. Anhöriga ska inte slitras ut. Många kommuner har alltför låg ambitionsnivå på sitt stöd till anhöriga. Avlastning och annat stöd måste erbjudas i sådan omfattning att anhöriga orkar ge så mycket stöd de vill. Det bör bli lättare att förena anhörigstöd med arbete, till exempel genom rätt till tjänstledighet och deltid. När föräldrar till personer med intellektuell funktionsnedsättning blir äldre måste samhället vara berett att ta över i tid.

37. Anhörigvård får inte bli en kvinnofälla. Så kallade anhöriganställningar bör användas restriktivt, både eftersom det riskerar att låsa fast vårdaren i en ekonomiskt utsatt situation, men också för att omsorgstagaren riskerar att hamna i beroendeställning till den anhörige vårdaren.

5.3 BARN SOM ANHÖRIGA

Policyförslag:

38. Se över behovet av anhörigstöd till barn. Barn ska aldrig behöva vårda sina närstående. För att barn aldrig ska behöva bära ett sådant ansvar måste socialtjänstens roll tydliggöras. Idag kan anhörigstöd endast erbjudas till vuxna anhörigvårdare.

39. Mellantvång för föräldrar med beroendeproblem. Det bör bli möjligt för socialtjänsten att ålägga föräldrar att genomgå öppenvårdsbehandling för beroende när deras beroendesjukdom skadar barnen.

6. Ofrivilligt ensam årsrika

Människan är en social varelse. Men var och en väljer själv hur och i vilken utsträckning man vill umgås med andra. Politikens möjligheter att styra över våra sociala kontakter är, och ska vara, begränsade.

Samtidigt lever det vissa människor i vårt samhälle som, i värsta fall, bokstavligen är bortglömda, i det att nästan ingen annan vet om att de finns. När de dör kan det ta år innan de upptäcks. Velfärdsstaten bygger på en stark princip om frivillighet, där den enskilde har ett stort ansvar att själv söka hjälp för sina behov. Samhället har därför ett stort ansvar att se till att den enskilde kan fatta informerade val i tid, innan sjukdomar eller funktionsnedsättningar gör att man inte längre förmår helt bestämma själv över sin framtid.

Den som behöver heldygnsomsorg har rätt att komma till ett vård- och omsorgsboende. För äldre som inte behöver heldygnsomsorg, men som vill eller behöver flytta från sitt ordinära boende, finns idag dels icke-biståndsbedömda trygghetsboenden och seniorboenden, och dels sedan några år tillbaka biståndsbedömda trygghetsboenden. Intresset för att inrätta biståndsbedömda trygghetsboenden har dock hittills visat sig vara relativt lågt, och byggandet av trygghetsboenden har stannat av. Som äldre ska man inte behöva vara orolig för att bli sittandes ensam och isolerad i ett otillgängligt boende. Kommunerna måste ha ett ansvar att se till att planera för att det finns tillräckligt många boenden med trygghet och gemenskap, antingen biståndsbedömda eller inte, den dag man behöver.

På flera håll i landet erbjuder kommuner eller pensionärsorganisationer trygghetsringning, där den äldre vid behov blir uppringd för att se till att allt står rätt till. Regeringen bör genom ett handslag med civilsamhället verka för att denna tjänst finns tillgänglig överallt.

Policyförslag:

40. Kommunerna måste planera för boende med trygghet och gemenskap. Det ska finnas alternativ för den som inte längre vill eller kan bo kvar i sitt vanliga boende när man blir äldre.

41. Stärk rätten och möjligheten att använda digitala hjälpmedel på äldreboenden. Självklart bör det därför finnas krav på internetuppkoppling i lägenheterna i särskilda boenden, och personal med kompetens att hjälpa den äldre att koppla upp sig.

42. Ge nationellt stöd till trygghetsringning. Man ska kunna veta att någon uppmärksammar om något skulle ha hänt.

43. Motverka årsrika invandrares isolering. Många utrikes födda tappar svenskan när de blir äldre och riskerar att bli ensamma och isolerade. Information om vad äldreomsorgen kan erbjuda bör ges på många språk och på ett sätt som når ut i invandrargrupper. Kommunerna bör samordna sig bättre över kommungränserna kring att tillgodose behovet av äldreomsorg på andra språk än svenska.

7. Utsatta barn

Vår allra viktigaste uppgift som samhället är att hjälpa de barn som inte fått möjligheten att födas med föräldrar som kan älska och ta hand om dem på det sätt som alla barn behöver. Det förebyggande stödet ska ges i syfte att stötta föräldrar att utveckla sina föräldraförmågor. Men när det inte räcker behöver samhället ingripa, i tid och på bästa sätt.

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt och samhället ska erbjuda adekvat stöd till de barn som behöver det. Ingen människa ska vara fången i de villkor han eller hon född in i.

Uppsökande program i hemmet med Barnvårdscentraler (BVC) och socialtjänsten tillsammans har visat mycket goda effekter på att utveckla föräldraförmågan och goda relationer mellan föräldrar och barn. Föräldrarna upplever att de får ett bra stöd den första tiden. Riskfamiljer kan tidigt identifieras och föräldrarnas förtroende för socialtjänsten stärks vilket gör att de själva vågar ta kontakt för stöd när barnet blivit äldre, istället för rädsla för socialtjänsten.

Vi vet att det har funnits orosanmälningar och ibland nekade frivilliga insatser kring nästan alla barn som blir tvångsomhändertagna i tonåren. Därför behöver den tvångslagstiftning som finns för att skydda barnen kunna användas tidigare och utan att helt omhänderta barnen.

När barn tillfrågas uppger 70% att de helst skulle vilja prata med någon i skolmiljö. För att barn som har svårt ska våga berätta behöver de känna tillit. Det krävs då ett arbetssätt där socialsekreterare och elevhälsa kan samarbeta tillsammans på plats.

Idag är utövandet av våld inom familjen inte i sig en automatisk grund för att en förälder ska mista vårdnaden eller umgängesrätten till sitt barn. Barn kan inte heller säga nej till umgänge med en förälder. Idag finns det skrivningar i lagen om att barn bör eller kan höras enskilt utan sina föräldrar under vissa omständigheter. Det måste vara tydligt i lagen att barn har rätt till enskilda samtal och att det är nödvändigt att socialtjänsten genomför enskilda samtal med barn som misstänks leva i utsatthet. Tvångslagstiftningen om omhändertagande om barn är till för att skydda barnen. Om en ungdom idag orosmäler sin egen situation och vill bli omhändertagen så kan socialtjänstens beslut att inte starta en utredning inte överklagas. Vi måste ändra lagen.

Om ett barn försvinner eller förs bort olovligen måste detta snabbt rapporteras för att arbetet med att hitta barnet på bästa sätt ska kunna organiseras och insatser samordnas. I Sverige saknas dock ett nationellt center för att samordna detta arbete. Sådana center finns bland annat i USA, dit rapporteras alla försvunna barn direkt. Vi måste införa ett motsvarande center i Sverige.

Policyförslag:

44. Rätt till stöd i tid. Tidiga uppsökande insatser är det mest effektiva sättet vi nu känner till för att förebygga problem för barnet senare i livet. Viktigt att elevhälsan ställer frågor på rutin som rör alla former av våldsutsatthet inklusive sexhandel, hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer såsom till exempel barnäktenskap och könsstympning.

45. Rätt till tvingande stöd i tid. Det kan inte vara som det är i dag att alla insatser är frivilliga att delta i fram tills att det blivit så illa att barnen helt måste omhändertas.

46. Stöd där barnen finns. Socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatrien behöver finnas i skolan.

7.1 BARN UTSATTA FÖR VÅLD

Policyförslag:

47. Barn ska inte behöva leva med vuxna våldsverkare. Barn har rätt att slippa utsättas för otrygga vuxna oavsett om det är deras föräldrar eller inte.

48. Rätt till enskilda samtal utan sina föräldrar. Barn som misstänks leva i utsatthet har rätt till enskilda samtal utan närvarande vårdnadshavare.

49. Barn behöver själva kunna ansöka om att omhändertas. Barn behöver kunna göra en formell ansökan så att det blir ett formellt beslut så att det kan överklagas till domstol.

50. Genomför en screening av alla barn. Ge elevhälsan i uppdrag att genomföra screeningen utan vårdnadshavare närvarande. En årlig screening ger dessutom möjlighet att se på utvecklingen över tid.

7.2 FÖRSVUNNA OCH BORTFÖRDA BARN

Policyförslag:

51. Inrätta nationellt center för försvunna och bortförda barn. I Sverige saknas ett samordnat system för försvunna barn och det saknas nationell statistik. Det krävs ett samordnat arbete när det gäller barn som förs ut ur landet. Liberalerna föreslår att det inrättas ett nationellt center för försvunna och bortförda barn. UD måste ges bättre förutsättningar att proaktivt nyttja alla diplomatiska möjligheter.

8. Placerade barn

Förutom en bristfällig skolgång har en stor andel av de barn som placerats in i samhällets vård bristande fysisk, psykisk och psykosocial hälsa. När samhället övertar vårdnaden av ett barn ska barnets skolgång och hälsa alltid prioriteras. Att klara skolan är den enskilt viktigaste faktorn för att ett barn ska växa upp och få ett fungerande liv där man klara sig själv.

När kommunen tar på sig ansvaret för barnet antingen genom att omhänderta eller genom att placera det i samråd med föräldrarna så måste samhället vara den allra bästa sortens vårdnadshavare och envist bevaka barnets rätt till utbildning, hälsa, trygghet och välmående.

Socialtjänstens ansvar för att följa upp skolresultat för alla placerade barn och att säkerställa att skolans insatser när ett barn återkommer till en skola efter placering måste vara så omfattande som krävs för att barnets ska lyckas. Det får aldrig bli att barnen misslyckas i skolan igen och därför återfaller i problem efter en framgångsrik beteendebehandling på institution.

Likaså måste Statens institutionsstyrelse reformeras och kontrolleras genom oanmälda besök och en visselblåsarfunktion för placerade barn. Med regelbundenhet rapporteras det om övergrepp på olika institutioner från både andra ungdomar men också från personal. Det är oacceptabelt. Placerade barn ska vara trygga och få det stöd och hjälp de behöver, inte riskera att utsättas för ytterligare övergrepp och fortsätta utveckla en kriminell livsstil.

Policyförslag:

52. Alla barn har rätt att kunna klara skolan. Skolfam är en metod för familjehemsplacerade grundskolebarn som visar enastående resultat – den ska alla familjehemsplacerade barn ha rätt till och den bör utökas till att omfatta barn på institution. Socialtjänsten ska kunna följa placerade barns skolresultat för att avgöra kvaliteten i samhällets stöd.

53. Inför hälsokort för placerade barn. Placerade barn har mycket sämre hälsa än andra barn. För att säkerställa att placerade barn faktiskt får den vård de har rätt till ska checklistor för kontroller upprättas och alla placerade barn ska ha ett hälsokort som följer med dem när de flyttar. Att årligen säkerställa att barnet fått den sjukvård den har rätt till är socialtjänstens ansvar.

54. Verksamheten vid Statens institutionsstyrelse måste förändras i grunden. Nya rutiner och kontroller måste införas för att säkra att personalen inte begår övergrepp mot de unga. Grovt kriminella unga måste skiljas från övriga placerade.

55. Små barn ska inte hamna på hem. De ska aldrig vara möjligt att placera de allra yngsta barnen på SIS- eller HVB-hem. Därför måste lagen ses över. Det ska dock vara möjligt att placera små barn på jourhem i väntan på familjehemsplacering.

56. Statlig haverikommission för SIS-hem. En haverikommission ska tillsättas för att genomlys verksamheten på SIS- och HVB-hem. I uppdraget ska ingå att identifiera både rutiner som fungerar väl som missförhållanden och misskötsel.

57. Oanmälda kontrollbesök och prata med barnen i enrum. Såväl den placerade socialtjänsten som Inspektionen för vård och omsorg måste jobba mycket mer medvetet med att skapa förutsättningar för att upptäcka missförhållanden. Det är oacceptabelt att man inte alltid pratar med barnen i enrum.

58. Visselblåsarfunktion för placerade barn. Utöver nuvarande uppföljningssystem behövs en oberoende nationell visselblåsarfunktion för placerade barn där de har möjlighet att vara anonyma och även ges tillgång till rättshjälp om de blir utsatta för övergrepp under sin placering.

59. Nationellt skyddsregister över institutioner och familjer som tar emot placeringar. Idag kan kommuner inte veta vad andra kommuner har haft för erfarenheter av placeringar på en institution eller familj. För att skydda barn och ungdomar måste det skyndsamt tas fram ett system som säkerställer att kommuner kan varna varandra för olämpliga boenden eller kriminella aktörer och stoppa placeringar på dessa boenden.

9. Lågutbildade

Bortom den obligatoriska grundskolan är det individens val hur länge man vill utbilda sig. Men på dagens arbetsmarknad är gymnasieutbildning ofta ett krav för att få jobb. Men i Gnosjö saknar mer än var femte i åldern 25-64 år gymnasieutbildning, en siffra som är sju gånger högre än i Danderyd.

Liberalerna har länge drivit förslag om startjobb med lägre lön för att ge människor deras första fotfäste på arbetsmarknaden. Sådana förslag har sin mest märkbara effekt på en arbetsmarknad där servicenäringen är stark, inte minst i storstadsområden. De måste kompletteras med förslag som gör det möjligt för människor att skaffa sig den kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden där de bor.

Välfärden kommer att stå inför stora rekryteringsbehov under kommande årtionden, inte minst i de glesbygdskommuner där störst andel av befolkningen är lågutbildad. Vi tror att samhället tjänar i längden på att personer som långvarigt uppburit försörjningsstöd får goda incitament att skaffa sig den utbildning de behöver för att vara attraktiva på arbetsmarknaden.

Policyförslag:

60. Möjliggör för personer med långvarigt biståndsbehov att utbilda sig i bristyrken. Vi vill se ett försök i utvalda kommuner där personer med långvarigt mottagande av försörjningsstöd får möjlighet att med bibehållet bistånd studera en gymnasieutbildning i ett bristyrke på den lokala arbetsmarknaden.

10. Nyligen frigivna från fängelse

För nyligen frigivna individer uppstår det ofta ett glapp mellan frigivningen och en återanpassning in i samhället. Hur stort det glappet blir beror bland annat på hur väletablerad individen var på arbets- och bostadsmarknaden innan tiden i fängelse men även på längden på fängelsestraffet. Tiden precis efter frigivning är även den tid som risken för återfall i brottslighet är som högst. Enligt Brottsförebyggande rådets statistik återfaller 66 procent av de som avtjänat fängelsestraff inom tre år från frigivningen.

Många nyligen frigivna har tänkt ta tag i sitt liv och lämna kriminalitet bakom sig. Men det är ett problem att många saknar tillräcklig utbildning och bostad. En stor del kan även vara i behov av kurativt stöd. För att minska glappet mellan frigivning och återanpassning in i samhället bör det därför införas inslussamordnare. Samordnaren ska fungera som dedikerad kontaktperson som ansvarar för att samordna stödet från flera samhällsaktörer och bistå med praktisk information när en individ frigges.

Genom att samla de stödinsatser som finns och bistå med praktisk hjälp minskar glappet mellan tiden på anstalt och en etablering på arbets- och bostadsmarknaden. Samhället måste finnas där och stötta individer som vill lämna en kriminell livsstil.

Att som barn ha en intagen förälder kan vara en otroligt påfrestande och stressande situation. När en förälder försvinner, ibland i många år, kan barnet behöva stöd. Men långt ifrån alla barn har en nära anhörig som kan fylla den rollen. Därför ska barn till intagna alltid erbjudas en stödkontakt som bistår med både praktisk och kurativt stöd. Barn ska dels ha möjlighet att besöka intagna föräldrar om de själva vill, och dels ha någon att prata med om situationen.

Policyförslag:

61. Inför inslussamordnare för nyligen frigivna. Socialtjänsten ska ha en dedikerad inslussamordnare. Genom att koordinera stödinsatser och bistå med praktisk hjälp ska samordnaren minska glappet mellan anstalt och frihet för nyligen frigivna. Planering för utslussning från anstalt till inslussning i samhället ska alltid påbörjas dagen fängelsevistelsen börjar. Med en inslussamordnare blir vägen in i samhället för den som avtjänat ett längre fängelsestraff lättare och risken för återfall i brottslighet minskar.

62. Lokal inslussning för gruppen korttidsdömda. En majoritet av de intagna avtjänar straff kortare än 6 månader och återfallsfrekvensen för denna grupp är hög. Vi vill därför att en mindre omfattande variant av inslussning erbjuds även för denna målgrupp. Det kan exempelvis handla om praktisk information om vilka stödinsatser som finns. Genom att erbjuda samordnade stödinsatser även för de som avtjänat kortare straff kan man förhindra en fortsatt brottskarriär.

63. Kurativt stöd även under verkställighet. Även under verkställighet måste det finnas bättre tillgång till kurativt stöd för att ge den som döms för ett brott möjlighet att ändra beteende och få bearbeta egen ut-satthet som kan ligga till grund för att de hamnat där de är. Detta är idag eftersatt.

10.1 BARN TILL INTAGNA

Policyförslag:

64. Stödkontakt för barn med en förälder i fängelse. I de fall där det är barnets bästa att ha kontakt med en intagen förälder ska socialtjänsten en stödkontakt. Stödkontakten ska bistå med praktisk hjälp för att barnet ska kunna besöka sin förälder men även fungera som kurativt stöd vid behov. Samtalsgrupper för unga kan också ge gott stöd. I de fall barnets bästa inte är att träffa en intagen förälder ska stödkontakten även stötta barnet i att slippa kontakt.

11. Missbruk som inte syns

Det är inte alltid ett missbruk av alkohol eller narkotika syns. Ett osynligt missbruk skadar inte heller enbart individen själv utan även familj och anhöriga och är ofta skambelagt. Men det är svårt att nå ut till en behövande grupp som inte själva söker sig till vården eller socialtjänsten. Mer praktisknära forskning behövs för att tidigt fånga upp och behandla ett osynligt missbruk.

Enligt en studie från Karolinska institutet så finns det en korrelation mellan socioekonomisk position och användning av narkotika. Personer med låg socioekonomisk position använde narkotika oftare än personer med hög socioekonomisk position. Studien fann även ett samband mellan narkotikaanvändning och en sämre självskattad hälsa hos både personer som använde narkotika och hos deras närstående. Särskilt dåligt mådde personer som använde narkotika ofta.

Forskningsresultaten antyder att vissa socioekonomiska grupper använder både mer och mindre narkotika än vad som skulle förväntas utifrån deras andel av befolkningen. Mer kunskap behövs därför om vilka risk- och skyddsfaktorer som är relevanta för olika grupper.

Varje person i beroende beräknas ha upp till sju närstående som kraftigt drabbas av missbruket och dit hör i högsta grad kollegor. Alna Sverige, som jobbar för att minska skadligt bruk, räknar med ett bortfall om 3,9 procent av en årslön per person som är beroende. Till det kommer produktionsbortfall genom oro i arbetsgruppen, olyckor och kvalitetsförsämringar. Det är därför viktigt att framförallt chefer och ansvariga på arbetsplatser utbildas i att upptäcka missbruk för att kunna erbjuda behandling.

Policyförslag:

65. Satsa på forskning om vilka risk- och skyddsfaktorer som är relevanta för olika grupper vad gäller narkotikabruk. Mer forskning och evidensbaserade metoder ger bättre förutsättningar för att kunna sätta in rätt insatser på rätt plats.

66. Utbilda chefer att upptäcka missbruk. Ett dolt missbruk drabbar många fler än bara individen själv. Samverkan med näringslivet är en viktig del för att nå ut till de som är fast i ett missbruk. Genom att utbilda chefer att upptäcka missbruk på jobbet kan individer i missbruk tidigare fångas upp och erbjudas behandling. Här kan även företagshälsovården bidra med stöd och råd.

12. Människohandelsoffer

Människor som utsatts för sexhandel är en grupp där det ofta finns en komplex problembild. Det kan exempelvis finnas missbruk, psykisk ohälsa och posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) som kräver traumabehandling. I tillägg är det en grupp som inte sällan utsätts för våld. Det är därför ett problem att prostituerade och utsatta för människohandel inte har samma rätt till stöd som offer för våld i nära relation och därmed inte har rätt till skyddat boende. En utsatt och resurssvag grupp ska inte slussas runt för att få det stöd de har rätt till.

De som utsätts ska behandlas som brottsoffer och ges traumabehandling, inte enbart beteendebehandling. Det ska tydligt informeras om att målgruppen faktiskt är välkommen att ta del av socialtjänstens stöd för våldsutsatta.

Sugardejting är inget annat än sexuella övergrepp på barn och ungdomar. Barnen är unga brottsoffer som behöver samhällets stöd. Det handlar inte om sex, utan om att vuxna faktiskt köper övergrepp på barn. Unga som utsatts måste ses som de brottsoffer de faktiskt är.

För de unga som utsätts för sugardejting är det ofta så oerhört skamfullt att man inte själv klarar att ta sig ur situationen. Dessa unga söker oerhört sällan hjälp själva. Därför är socialtjänstens och polisens uppsökande arbete väldigt viktigt.

Offer får ofta behandling utifrån att det är ett självskadebeteende, och ses inte som brottsoffer. Det är inte acceptabelt. Utsatta barn måste erbjudas traumabehandling och förövarna lagföras. Det är även viktigt att socialtjänsten arbetar i nära samverkan med polisen och att det finns en tydlig handlingsplan för hur kommuner ska arbeta mot sexuellt utnyttjande av barn. Polisen besitter kunskap och befogenheter för att hitta utsatta unga genom spaning på nätet, där både offer och förövare identifieras. Socialtjänsten kan direkt slussa vidare utsatta unga till stöd eller snabbt fatta beslut om ett omhändertagande (LVU) vid behov.

Genom att årligen ställa frågor kring utsatthet och våld till alla barn kan upptäcka barn som far illa och sätta in riktade insatser där det finns ökade behov. Det ska även alltid finnas snabbt tillgänglig traumabehandling för de barn som utsätts. Det handlar om unga brottsoffer i behov av stödinsatser utan dröjsmål.

12.1 PROSTITUERADE

Policyförslag:

67. Samordna och stärk insatser för människor utsatta för människohandel. Vi vill att stödinsatser, som bland annat traumabehandling, för människohandelsoffer samordnas och att gruppen inkluderas i socialtjänstens stöd för våldsutsatta i nära relation.

68. Minska efterfrågan. Många sexköpare ser det som en "hobby" och inte som en form av människohandel. Att få ut informationen till de forum där sexköpare träffas skulle kunna vara ett sätt att minska forumens förstärkande effekt på rådande uppfattningar och på sikt minska viljan att köpa sex. Utan sexköpare finns det ingen sexhandel.

69. Tidiga insatser i skola och förskola. Genom tidiga insatser redan i förskola och skola kan destruktiva könsnormer motverkas. Forskning visar att många sexköpare legitimerar sina handlingar genom att framhålla en maskulinitet som ger rätt till kvinnans kropp, och framställa kvinnan som ett bruksföremål på en marknad.

12.2 SUGARDEJTING

Policyförslag:

70. Samlokalisera socialsekreterare och polis. En nära samverkan mellan socialtjänst och polis, där socialsekreterare åker ihop med polisen, behövs för att nå ut till de barn som utsätts. Socialsekreterare ska därför samlokaliseras med polisen och gemensamt åka ut vid ingripanden.

71. Tillgänglig snabb traumabehandling för utsatta. Det ska alltid erbjudas traumabehandling för de barn som utsätts. Väntetider på 1–2 år som idag är inte acceptabelt.

12.3 SEXUELLA ÖVERGREPP MOT BARN

Policyförslag:

72. Sexköp av barn likställs med våldtäkt. Barn befinner sig i en underlägsen position, både gällande makt och ekonomi, i relation till vuxna. Att som vuxen individ köpa sex av ett barn under 18 år ska alltid likställas med våldtäkt.

73. Byt namn på barnpornografi. Barnpornografibrottet ska helt eller delvis flyttas till brottsbalkens kapitel om sexualbrott och ges en rubricering som bättre uttrycker allvaret i att ladda ned, titta på eller sprida skildringar av sexuella övergrepp på barn. Rubriceringen ”dokumenterade sexuella övergrepp mot barn” är en lämplig sådan.

13. Insatser som hjälper på riktigt

Trots att socialtjänstens uppdrag är att vara det yttersta skydds nätet i vårt välfärdssamhälle finns det alldeles för lite forskning och kunskap om effekterna av olika insatser som genomförs inom socialtjänsten. Det beror till viss del på att det är svårt att isolera samband mellan orsak och verkan kring en människa som lever i komplexa situationer. Men det beror också på att socialtjänsten inte har en tradition av effektutvärderingar och forskningstjänster bland praktiker. Det finns inte lagliga förutsättningar för registerföring på samma sätt som för sjukvården. Huvudmännen är alla Sveriges kommuner av varierande storlek och det finns inget ordentligt nationellt fokus på den systematiska praktknära forskning som behövs.

Den statistik som förs inom socialtjänsten idag mäter nästan uteslutande vad socialtjänsten har gjort: antalet bedömningar enligt olika instrument, antalet placeringar enligt något visst lagrum. Vi måste börja mäta systematiskt hur den individ som skulle bli hjälpt uppfattar att den faktiskt blivit hjälpt. Detta görs hela tiden i det lilla formatet i socialtjänsten men behöver systematiseras och kunskapen användas för att utveckla socialtjänsten.

Inom sjukvården finns det nationella kvalitetsregister för att säkra vårdens kvalitet, framställa statistik och inte minst vara en grund för forskning i hälso- och sjukvården. För socialtjänsten finns inget motsvarande. Socialstyrelsen tillhandahåller Öppna jämförelser, men dessa fokuserar till för stor del på förekomsten av rutiner och bedömningsinstrument, inte på vad effekterna blir för medborgarna.

Inom socialtjänstområdet finns det hundratals insatser som inte är utvärderade. Ute i kommunerna utvecklas och uppfinnas nya insatser i olika projekt som sällan blir beständiga och än mer sällan effektutvärderas. Det behövs ett nationellt arbete för att samordna den forskningsbaserade kunskapsutvecklingen i socialtjänsten.

Sedan 2017 finns det en tioårig nationell satsning på att öka forskningen för att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst. Nu halvvägs in i perioden kan vi konstatera att detta arbete kommer att behöva pågå i minst ytterligare ett decennium. En kartläggning av samtliga effektutvärderingar de senaste 30 åren visar på att det finns få insatser som utvärderats inom områden som våld i nära relationer, stöd till barn i social dygnsvård, stöd till föräldrar som brister i omsorgsförmåga samt insatser för att förhindra hemlöshet och arbetslöshet. Få studier görs på socialtjänstens områden, och väldigt få av forskare inom disciplinerna socialt arbete eller sociologi. Kunskapen om effektutvärderingar behöver öka inom akademien.

De som behöver hjälp av socialtjänsten behöver hjälp som hjälper på riktigt. Därför behövs stora förändringar för att säkerställa en socialtjänst som ger människor just detta – hjälp på riktigt.

Policyförslag:

74. Vi måste mäta om individen har blivit hjälpt, inte bara antalet insatser. Kommuners och statliga myndigheters statistikinsamling måste till mycket större del möjliggöra studier av vad effekten blir av olika insatser. Socialstyrelsens Öppna jämförelser bör utvecklas till ett nationellt kvalitetsregister för socialtjänsten.

75. Effektutvärderingar och inte bara nya projekt. Införandet av nya metoder behöver systematiseras och deras effekter utvärderas systematiskt. Kunskapen behöver sedan spridas så de används när de ger resultat, och slutar användas om de inte ger resultat.

76. Vi behöver nationella forskningsprogram för att utveckla praktisk kunskap i socialtjänsten. Staten måste ge ett uthålligt stöd till lärosäten och kommuner.